

Gezgin, F. (2023). Gazeteci Burhan Sait'in Makedonya ve Kosova'da Türklük ve Millî Kimlik Konusundaki Mücadelesi ve Yazıları. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 5(1), 31-48. DOI: 10.47139/balted.1150372

**Gazeteci Burhan Sait'in Makedonya ve Kosova'da Türklük ve
Millî Kimlik Konusundaki Mücadelesi ve Yazıları**
*The Struggle and Articles of Journalist Burhan Sait on Turkishness and
National Identity in Macedonia and Kosovo*

Faruk GEZGİN*

Öz

Burhan Sait, Tito dönemi Yugoslavya'sında, Türklerin basın-yayın, eğitim ve vatandaşlıkla ilgili diğer hakları devlet garantisi altında korunduğu için ülkenin resmî ideolojisi sosyalizme bağlı kalmıştır. 1990'lı yıllarda Yugoslavya parçalanmış, büyük etnik grupların kontrolünde yeni bağımsız devletler oluşmaya başlamış ve bu yeni durum eski döneme göre Türklerin haklarının kısıtlanmasına sebebiyet vermiştir. Yeni dönemde milliyetçi-Türkçü çizgide yer alan Burhan Sait; bütün yazı hayatını Makedonya ve Kosova'daki Türklerin sorunlarına ve Balkan Türklüğünü ilgilendiren konulara adanmıştır. Burhan Sait, Türklerin sorunlarını yakından takip eden, mücadeleci, atak bir gazeteci kimliği sergilemektedir. Bu konuda Kosova'da en önemli süreli Türkçe yayın olan *Tan* gazetesinde ve kendisinin Üsküp'te çıkardığı *Vardar* dergisi ile devamı olan *Vardar* gazetesinde büyük bir mücadele vermiştir. Bu çalışmada Balkan Türklüğünün önemli aydınlarından Burhan Sait'in yine bölgenin en önemli süreli Türkçe yayınları arasında yer alan *Tan* gazetesi ve *Vardar* dergisinde yer alan düşünce yazılarına odaklanılmıştır. Yakın dönem Balkan Türk aydınlarının Türk kimliğiyle ilgili konulara yaklaşımı, örnek bir yazar üzerinden yansıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Burhan Sait, Türklük, millî kimlik, Makedonya, Kosova.

Abstract

Burhan Sait, in the time of Tito in Yugoslavia, was committed to socialism, as the Turkish media and Turkish education rights and other civil rights of the Turks were protected under the state guarantee. In the 1990s, when Yugoslavia was disintegrated and, as opposed to the old period, new independent states began to emerge under the control of large ethnic groups, the rights of Turks began being disregarded and restricted, he took up a national-Turkist line as a result of the feeling of Turkishness that existed in him. He dedicated his entire writing life to the problems of Turks in Macedonia and Kosovo and to Turkishness. Burhan Sait is a struggling and proactive journalist who has aspired to solve the problems of the Turks to the end. In this regard, he gave a great

* Emekli Öğretim Görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, farukgezgin1950@windowslive.com, ORCID: 0000-0001-5800-1004

struggle in the Tan newspaper in Kosovo and the Vardar magazine that he published in Skopje, and its continuation, the Vardar newspaper. Those who knew him closely stated that he was fighting for Turkishness. In this study, the focus is on the opinion articles of Burhan Sait, one of the important intellectuals of the near Balkan Turkism, in the "Tan" newspaper and "Vardar" magazine, which are also among the most important Turkish periodicals in the region. The approach of the recent Balkan Turkish intellectuals to issues such as "Turkishness and National Identity" has been tried to be reflected by determining an exemplary author and subject limitation.

Keywords: Burhan Sait, Turkishness, national identity, Macedonia, Kosovo.

a. Burhan Sait'in Hayatı Hakkında

Burhan Sait 1965'te Kosova Gilan'da doğmuştur. Kosova ve Makedonya'da 1989'a kadar, gazete ve dergilerde çıkan şiirleri ve çıkardığı iki şiir kitabıyla; 1985-1993 yılları arasında ise *Tan* gazetesi muhabirliği ve buradaki köşe yazılarıyla tanınmıştır. *Çevren* (Priştine) dergisinin yanı sıra Üsküp'teki *Birlik* gazetesi ve *Sesler* dergisinde şiir ve yazıları yayımlanmıştır. 1992-1994 arasında Üsküp'te Anadolu Ajansı temsilciliğinde bulunmuştur. Tito öldükten sonra Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde Türklere verilen Türkçe konuşma ve yazma ile Türkçe eğitim hakkı kısıtlanmıştır. 1947-1948'deki Yücel Teşkilatı davası* sonucu verilen idam ve çeşitli hapis cezalarıyla korkutulan Türklerin Türkiye'ye göçleri hızlanmıştır. 1994-2002 arasında Üsküp'te *Vardar* dergisi ve devamı olarak *Vardar* gazetesini çıkaran Burhan Sait, gerek yazılarıyla ve gerekse fiilî olarak bölge Türklerinin sorunlarını dile getirmeye devam etmiştir. Yugoslavya'nın dağılmasıyla kurulan Makedonya Cumhuriyeti ve Kosova Cumhuriyeti'nde Türklerin Türkiye'ye göçlerini de eleştiren Sait, Türklerin sosyal hakları için mücadele etmiştir. Bu iki yeni devlet bünyesindeki Türkler, resmî makamların hukuk dışı ve inandırıcılıktan uzak gerekçeleriyle anayasalarda kendilerine verilen haklarından çok az yararlanabilmektedir. Burhan Sait, Yugoslavya döneminde Türklere verilen haklardan büyük oranda yararlandığı için konjonktürel de olsa sosyalist görünmek zorunda kalmıştır. Rejim dağılınca kurulan iki devlette, Türklere verilen haklar kısıtlandığı için, ister istemez ruhunda var olan milliyetçi fikirler onu millî kimlik mücadelesine yöneltir. Yeni dönemde Tito ve sosyalizm konularını ele alan ve bilhassa Türklerin kolektif tarım siyaseti yüzünden ellerinden alınan toprak ve mülklerinin geri verilmesi gerektiğine dair yazıları vardır. Burhan Sait, ailece vatandaşlığına geçtiği Türkiye'de 2004'te geçirdiği bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Eşi ve iki kızı hâlen İstanbul'da yaşamaktadır.

* Yugoslavya Türklüğünün haklarını savunmak ve korumak için kurulan Yücel Teşkilatı (1945), II. Dünya Savaşı döneminde Bulgaristan ve Yugoslavya tarafından Makedonya Türklerine karşı yapılan sistemli baskılara karşı örgütlü mücadele yürütmüştür. 19-25 Ocak 1948 tarihleri arasında Yücel mensupları bir takım mesnetsiz iddialarla hâkim önüne çıkarılarak yargılanmışlar ve içlerinden dördü idama, diğerleri ise çeşitli hapis ve sürgün cezalarına çarptırılmışlardır. Yücel Teşkilatı hakkında bkz: Ercan TÜRKSOYLU, Yugoslavya Türklüğünün Direniş Mücadelesi (1945-1948): Yücel Teşkilatı, Astana Yayınları, Ankara, 2020.

b. Burhan Sait'in Türk Kimliği, Türkçe Eğitim Konusundaki Mücadelesi ve Yazıları

Burhan Sait hakkında daha önce herhangi bir şekilde yayımlanmamış bazı bilgiler şahsi arşivimizde muhafaza edilmekte olup kendisi hakkında tarafımızca hazırlanan bir çalışma kapsamında değerlendirilmektedir. Yazarın fikrî mücadelesi ve düşünceleri konusunda yakınları tarafından görüş bildiren ve tarafımıza iletilen çok sayıda mektup ve e-postada onun hayatı ve edebî şahsiyetine dair değerli notlar bulunmaktadır. Sait'in Türk kimliği ve Türkçe eğitim konusundaki faaliyetlerine temas etmeden önce söz konusu notlardan biz kısmını kısa alıntılarla aşağıda sunmayı ve sonrasında da bu görüşlerdeki ortak noktalar hususunda kendi değerlendirmemizi vermeyi uygun buluyoruz:

*“Öyle ki Kosova’da Türklerin kimlik mücadelesinin arttığı yıllarda, hep yanımızdaydı. Milletini çok sevdi. Türklükte bir an olsun fire vermedi. Üsküp’e yerleştikten sonra... çok geçmeden ‘Vardar’ adıyla siyasi-kültür içerikli bir dergi yayınlamaya başladı. Çok partili sisteme geçildiği (1990) Yugoslavya’da, özellikle Makedonya ve Kosova’daki siyasi gelişmelerle ilgili dergisinde gündeme getirdiği konularla dikkatleri daha fazla da üzerine çekti. ‘Sisteme hizmet’ sınırları içinde Türklükten yana olanlar bu tür yazılardan çok rahatsız oluyordu.” (Arslan, FGA** 2016).*

“Burhan Sait için diyeceğim şey kendisi çok dinamik, çok hırslı bir çocuktur, Türk, Türklük konusunda hiç fire vermeyen bir kişiliği vardı.” (Ömer, FGA 2016; Ömer, FGA 2020)

“ (...) Mile Bey (İçişleri Bakanlığı Müsteşarı) kafayı bulmuştu. Ben, Yusuf Hamza ve Burhan’a dönerek şunları söyledi: ‘Üçünüzü süpürecektik (hangi anlamda söylediğini bilmiyorum). Sizin milletini, Türklüğünü aşırı seven romantik milliyetçiler olduğunuzu gördük. Sizi bu kurtardı. Yusuf Hamza sarardı. Burhan gülmeye başladı. ‘Ha, ha, ha... Bu canı ancak Allah alır.’ dedi. Kendini milliyetçi-Türkçü olarak görürdü. (...)” (Abdullah, 2016; Abdullah, FGA 2020)

“Milli değerlere önem veren dolu dolu bir arkadaşımızdı.” (Bütüç, 2020, s. 3).

“Burhan, Rumeli’de gerçek bir Türk aydınıydı. Bu halka daha çok verecekleri vardı.” (Beksaç, 2020, s. 28).

“Türk Milleti’nden gurur duyardı.” (Saraç, 2016).

“Türk Milletini seven ve Türklüğü her zaman ve her fırsatta savunan bir kişiydi. Bir bakıma Türk milliyetçisiydi de denilebilir. Türklük için canımı da veririm diye

** FGA: Faruk Gezgin Kişisel Arşivi.

söyleyenler arasındaydı merhum Burhanımız.” (İlyas, FGA 2016).

“Türklük düşünceleri: Makedonya’da var olan Türk siyasilere bölünmesini, parçalanmasını ve Türk halkına sözde yakın, gerçekte uzak olmasını kınar ve STRATEJİ –kısa ve uzun vadeli-, Makedonya Türk Siyasi ve Sivil Stratejisi yapılmasını arzular ve dile getirirdi.” (Tahir, FGA 2016).

“Priştine’de öğrenciyken onunla görüştüğüm zamanlarda Yugoslavya ile Sovyetler Birliği’nin dağılacağını, Sovyetler Birliği’nde yaşayan Türk soylu milletlerin bağımsız devletler kuracaklarını söylediler. Ben de onun bu öngörülerine biraz şüpheyle yaklaşırdım. Ama çok geçmeden günümüzde Türkî Cumhuriyetler diye anılan eski Sovyet cumhuriyetlerinin bir bir bağımsızlıklarını ilan etmeye başladıklarını basından duymaya başladık.” (Sülçevsi, FGA 2020).

“Başta Türk kimliğinin savunucusu olarak bu konuda ödün vermedi. Sorunlarımızın üstüne üstüne geldi...” (Baymak, 2004, s. 21-22).

“Türklüğe hizmet edecek bağımsız bir günlük gazete kurmak ve yaşatmak en büyük emeliydi.” (Hüseyin, FGA 2020).

“Türkiye makamları ile temas kurmakta ve onlara doğrudan doğruya Kosova Türklerinin durumu ile ilgili bilgi verebilmek için, büyük ölçüde Burhan SAİT sayesinde fırsat yarattık.” (Köroğlu, FGA 2020).

“Makedonya Türklüğü için samimi bir şekilde mücadele edenlerle birlikte hareket eden Burhan Sait, aksi yönde hareket edenlere karşı da lafını esirgemezdi ve tavrını koyardı. Velhasıl Burhan Abi, milli değerlere önem veren, düşündüğünü konuşan, çalışkan, Türklük bilincinin devamı için imkânları zorlayan, bunun için yılmadan mücadele eden yürekli bir şahsiyetti.” (Çayırılı, FGA 2020).

Sait hakkında ortaya konulan görüşlerde ortak husus onun millî kimlik sorunlarını samimiyetle ele aldığı ve çözüm yolları üzerinde durduğudur. Onu yakından tanıyanlar tarafından ifade edilen görüşlerde bir diğer hemfikir olunan husus Burhan Sait’in gerek sosyalist gerekse sonraki dönemde milliyetperver duruşunu muhafaza ettiği yönündedir.

Burhan Sait, yazılarında Yugoslavya’dan Türkiye’ye göçlere rağmen geride kalan Türk varlığının, yeni bağımsız devletlerin çoğulcu demokrasiye geçiş sürecinde yok sayılmaya başladığını, Tito zamanında verilen hakların gerisine düşüldüğünü, Türkiye’nin dışında bölgeye yardım eden olmadığını dile getirmiştir. Ona göre bu duruma düşen Türkler, arkalarında ayrıca 200 milyonluk Türk dünyası olduğunu görmeli, Türk olmanın adeta suç sayılması ezikliğini üzerinden atmalıdır (Sait, 1993b; 1990d). Zaman Türklerin aleyhine işlemektedir. Halbuki birlik

içinde olursa, Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar büyük Türk dünyasının arkalarında olduğu unutulmasa geleceğe daha umutla bakılacaktır (Sait, 1992b). Makedonya Türklerinin o sırada tek siyasî temsilcisi olan Türk Demokratik Partisi Başkanı Erdoğan Saraç, yeni anayasada Türklerin azınlık olmadığına yer alması için mücadele etse de buna muvaffak olamamıştır (Sait, 1993d).

Kosova'nın bağımsız devlet olma sürecinde, başkan Sadık Tanyol'un Türkler lehine olan çalışmalarda suskun duruşu neticesinde Türk Demokratik Birliği'ne (Partisi'ne) önce başkan yardımcısı, sonra da başkan seçilen ve Burhan Sait'in övgüsünü kazanan Erhan Köroğlu ile haklar mücadelesi hız kazanır. Erhan Köroğlu, Burhan Sait'e verdiği röportajda, Türklerin kimsenin maşası olamayacağını, Arnavut-Sırp anlaşmazlığında Türklerin kendi varlıklarını korumaları gerektiğini; azınlık durumuna düşen Türklerin bir de bölünmüş durumda olmalarının üzücü olduğunu belirtmiştir. Her yeni gelişmenin Türkler aleyhine sonuç vermesi de Kosova'dan Türkiye'ye göçe sebep olmaktadır (Sait, 1995, s. 13-15).

Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Türkler yine sindirilmek istenir. 1912'de başlayan etnik temizliği yine açıkça dillendirenler vardır. Burhan Sait, bilinçli olarak direnilirse Türkleri kimsenin korkutamayacağına inandığını yazmıştır (Sait, 1990h). Sait, Kosova'daki iç savaş ve etnik temizlik nedeniyle doğduğu toprakları terk etmek zorunda kalanların savaş bitiminde ülkeye kabul edilmeyeceklerini düşünmektedir. Bu itibarla Kosova'nın ileride Türksüz kalacağından endişelenmiş ve söz konusu göçlere uzun süre karşı çıkmıştır. Maalesef kendisi de Üsküp'te yaşadığı maddî sıkıntı sonucu *Vardar*'ı kapatıp ailesiyle 2002'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmiştir (Sait, 1999c; 1999d).

Burhan Sait'in Makedonya ve Kosova'da Türklüğü ve millî kimliği koruma ve yaşatmada önem verdiği en önemli konu, Türkçe basın-yayın ve Türkçe eğitim-öğretimdir. 1912-1945 arası krallık döneminde Türklerle bu hak çok az tanınmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda işgalci Alman ve Bulgarlara karşı savaşı Partizanların kazanmasında büyük emek veren Türklerin, bilhassa Doğu Makedonya'da nüfusun yoğunluğunu oluşturması Tito yönetimini korkutmuştur. Bu korkunun bir tezahürü olarak 1939'da Türklerin haklarını müdafaa için kurulan Yücel Teşkilatı, yeni sosyalist rejime karşı bir terör eylemine bulaşmadığı hâlde uydurma dava ve mahkemede yargılanmıştır. 1947-1948'de gerçekleşen yargılamalarda Yücel'in dört önemli lideri idama, birçok mensubu da değişik hapis cezalarına mahkûm edilmiştir. Bu dram, daha çok Türkleri ve kısmen de diğer Müslüman grupları korkutmuş; Tito ile Türkiye Cumhuriyeti'nin anlaşması üzerine 1951'den itibaren bilhassa 1953-1961 arasında yaşanan göç sonucu Türkler, Yugoslavya'da azınlık durumuna düşmüştür. Bu acıya rağmen, Tito zamanında rejimin güdümünde olursa bile, Yugoslavya'daki Türklerle Türkçe basın-yayın ve nüfus durumuna göre

birçok yerde Türkçe eğitim-öğretim hakkı tanınmıştır. Tito'nun 1980'de ölümü ve federal cumhuriyetlerin 1990 sonrasında bağımsız devletler hâline gelmeleri halkasına, en son özerk olan Kosova da, uzun süren iç savaş sonrasında Türkiye ve ABD sayesinde katılmıştır. Arnavutların kontrolünde olan Kosova'da durum, her geçen gün Türklerin aleyhine gelişmeye başlar. Yeni demokratik dönemin sonunu iyi göremeyen Makedonya Türkleri "varlık göstermesi açısından motive edici" (Önem, 2021; 399) bir unsur olan *Birlik* gazetesi ve etrafındaki Sevinç ve Tomurcuk dergileri; Kosova Türkleri de *Tan* gazetesi ve etrafındaki *Kuş* ve *Çevren* dergilerini yaşatamamıştır. Bölgede post-totaliter dönemde çıkan *Vardar*, *Yeni Dönem*, *Sofra* vb. basın organları da uzun ömürlü olamamıştır. Bütün olumsuz şartlara rağmen Makedonya'da *Yeni Balkan* gazetesi, *Köprü*, *Kardelen* ve *Bahçe* dergileri; Kosova'da da *Türkçem* dergisi fedakârlıkla yayınlanmaktadır.

Günümüzde Kosova ve Makedonya'daki Türklerin sahip oldukları haklar, Tito zamanının da gerisine düşmüştür. Bir de nüfus çoğunluğu nedeniyle Kosova'nın Arnavutların yönetiminde; Makedonya'nın ise Makedonların kontrolünde olması, Müslüman çoğunluğu Arnavutların temsil etmesi, iki devlette de belediyelerce Türklerle yönelik hizmetin azalmasına ve engellenmesine yol açmıştır. Devam eden göçler yüzünden, birçok beldede nüfusu daha da azalan Türklerin Türkçe eğitim hakkı, uydurma sebepler ve baskılarla engellenmektedir. Burhan Sait, iki devlette de anayasalarda hak olarak verilen ama çıkarılan zorluklarla uygulanamayan hakların temini için mücadele etmiş, yazılar yazmıştır. Büyük şehirlerde ve nüfusu Türklerden oluşan büyük köy ve beldelerde sorun daha az yaşanmıştır. Diğer yerlerde Türk çocukları Makedonca ve Arnavutça eğitim görmeye zorlanmıştır. Doğu Makedonya'daki Türk çocukları, bölgelerinde Türkçe eğitim olmadığı için, ADEKSAM Derneği'nin fedakârlığı sayesinde Gostivar şehrindeki çeşitli liselerde okutulmaktadır. Makedonya'da Kalkandelen, Ohri ve Struga'da; Kosova'da Gilan, Doburçan ve Tito Mitroviçası'nda Türk nüfusun azlığı ve baskılar yüzünden, ilkokul veya ilköğretim okullarında Türkçe sınıf oluşturmada zorluk yaşanmaktadır. Hatta Kosova'da Arnavut yönetimin, Türk aileleri korkutarak çocuklarını Arnavutça sınıflarına kaydettirmek için zorlaması, iki Müslüman topluluk arasındaki ilişkileri zedelemektedir. 1990 şartlarında Kosova Vıçitirin'da 80 kadar Türk aile yaşadığı hâlde, Türk çocukları Arnavutça eğitim veren sınıflara kaydedilmiştir. Burhan Sait, köftencilikle hayatını devam ettiren iki çocuğunun Arnavutça eğitim almaya zorlanmasından sonra çocuklarını Türkçe eğitim için her gün Priştine'ye götürüp getirmek zorunda kalan Necmettin Kera'nın hikâyesini anlatırken, "*Necmettin Kera bugün çocuklarını sadece Türkçe okutsun ve onları birer Türk gibi yetiştiresin diye günde 46 km yol alıyor. Üç çocuğunu Vıçitirin'dan Priştine'ye alıp götürüyor. Derslerin başladığı ilk günlerde ise günde 75 km de yaptığı olmuş. Ne için, kimin için. Tabii ki benim için, ya da senin için değil Türkçe*

için.” diyerek adamın fedakârlığına hayran kaldığını belirtir. Necmettin Kera ise Burhan Sait’e “Her gün Priştine’ye gelip gittiğimi bilenler zor değil mi diye sorup duruyorlar. Hayır, diyorum. Hiçbir zorluk yok, üstelik de çok mutluyum, dedikten sonra bana tuhaf tuhaf bakıyorlar. Türkçe okudukları için çocuklarım da çok mutlu.” diyor (Sait, 1990f).

Burhan Sait, 1992-1999 arasında Makedonya-Merkez Jupa’da, ana dili Türkçe ve ana dili Makedonca olan Türklerin baskılara, eziyetlere ölüm oruçları da tutarak Türkçe eğitim için direnmeleri sonucu Mustafa Kemal İlköğretim Okulu ve Ata Lisesi’nin açılması mücadelesi ve başarısı konusunda birçok yazı yazmıştır. Makedon yöneticiler, Makedonca eğitime razı edemedikleri Türklere Arnavutça eğitim hakkı tanımaya çalışmıştır (Sait, 1992d; 1996d, 3-4; 1999e; 1999f).

Burhan Sait’in gerek *Tan* gazetesinde ve gerekse *Vardar* dergi ve gazetesinde Türkçe eğitimin önemine dair sayısız yazısı bulunmaktadır. *Vardar*’da yayınlanan bir yazısında, Türk çocuklarına bilgisayar yerine okullarda öncelikle Türkçe eğitim verilmesi gerektiğinde ısrar eder. Bu yazıdan çok önemli bazı bölümleri verelim:

“Bilgisayar çağında bilgisayar istememek çok acayip doğrusu. Kimisi bilgisayar yerine Türkçe eğitim istemeyi geri zekâlılık sayabilir, Türkçe okumak o kadar önemli mi ve neyi değiştirir? gibi sorular sorabilir. Zaten onlarca yıl bu gibi, sorular soruldu, işlendi, hayata geçirildi ve akabinde binlerce Türk çocuğu Türk yerine Arnavut ya da Makedon dilinin alfabetini öğrendi. Biz şimdi soruyoruz Türkçe değil de Arnavutça ya da Makedonca okuyan binlerce Türk çocuğu ne oldu? Ne mi oldu? Yüzde 90’ı ‘bir baltaya sap olamadı’. Balkanlar gibi bir ortamda ve başka bir dilde ilk alfabeti öğrenen Türklerin yüzde 90’ı kendinden oldu. Arnavut ya da Makedon okullarında aşağılık kompleksle büyüdü. Arnavut çocuklarının ortamına katılabilmek için Arnavut, Makedon çocuklarını arasına girebilmek için ise ismen olmazsa dahi ruhen Makedon olmak zorunda kaldı. Bu şekilde kendinden olan bir Türk çocuğu okuduğu derslerden etkilendi, kendinden ‘tiksindi’, Arnavut ya da Makedon ortamından dışlanmaması için Arnavut’tan ‘büyük’ Arnavut, Makedon’dan büyük ‘Makedon’ daha doğrusu anlayacağınız ‘papadan büyük Katolik oldu’. Beyni yıkanan böyle bir Türk evladı uzun yıllar maalesef ve maalesef sadece ‘göz çıkardı’. Kimisi kukla gibi bir koltukta oturdu, kimisi küçük bir ‘hizmet’ madyası aldıktan sonra ‘kirli havlu’ gibi atıldı, kimisi de onun bunun arasında yok olup eriyip gitti... ve onlarca yıl devam eden bu dram da Makedonya Türklerinin bugünkü konumuna gelmesine büyük katkı sundu.” (Sait, 1996c, s. 3-5).

Burhan Sait, Makedonya ve Kosova’da Türk kimliğinin korunmasında Türkçe konuşup yazmayı, Türkçe basın-yayını ve Türkçe eğitim-öğretimi en önemli etken

olarak görmüştür.¹

Burhan Sait, yazılarında Türkleri temsil eden kuruluşların yöneticilerini ve Türk aydınlarını millî kimlikten uzak gördüğünü yazmış ve hakların kazanılması ve uygulanmasında görevlerini yerine getirmedikleri için sert bir üslupla tenkit etmiştir. Ayrıca o sırada aydın tabakadan Türkler birbirine düşmektedir. Alt tabaka Türkleri ise millî kültüre daha çok bağlıydı. Burhan Sait, bu konudaki acı gerçeği şu şekilde ifade etmiştir: *"Bilmiyorum ama, halkımız arasında 'iki Türk bir araya geldi mi mutlaka kavga çıkar' deyimini son zamanlarda tutarlılığını doğrular gibidir... Yüzyıllarca bu topraklara medeniyetimizin damgasını vururken öyle bir gün geldi ki dalkavukluğumuzun ve nemelazımcılığımızın yüzünden medeniyetimizi unuttuk, unuttuk fakat dünya âleme de ibret olmayı(a) başladık. Kendini aydın sayan bilim doktorları, mastırlar, yüksek tahsilliler, yazarlar, gazeteciler belki incinebilir... Fakat gerçeği söylemek gerekiyorsa şu anda Türk insanının simasını, medeniyetini az bile olsa özlüğüyle koruyan ve kurtaran bir tek kimse varsa o da kimilerimizin cahil bildiği çiftçimiz, esnafımız ve örs başında bulunan demircimizdir. Yani sıradan insanlarımızdır. Kültürümüzü, geleneğimizi işte bu insanlarımız yaşıyor."* cümleleriyle vermektedir (Sait, 1991a). Bir yazısında millî bilincin zayıf olmasına değinen Burhan Sait, Türkleri temsil edenlerin bir çatı altında toplanmaları gerektiğine, yoksa bölünmeler yüzünden kendilerini kötü bir geleceğin beklediğini ve belki de Makedonya'nın Türksüz kalmasına yol açılabileceğini yazmıştır:

"Makedonya'da yaşayan Türkler ile durumlarını araştırarak ve sorunlarına çözüm bulacak çalışmaların olmayışı, yakın bir gelecekte Makedonya'yı Türksüz bırakabilir." (Sait, 1993a).

Eğitimde, ekonomide, mecliste temsil edilmede, kamuda işe yerleştirmelerde sorunlar artarken, Türkleri temsil edenlerin bunların giderilmesi için çok çaba harcamadıklarına inanan Burhan Sait, çıkardığı *Vardar*'da bu temsilcileri bir araya getirdiğini ama sonra yine bütünlük için bir sonuç alınamadığını, vurdumduymazlığın devam ettiğini; birçok dernek ve cemiyete, bir partiye sahip olmalarına rağmen iktidara isteklerini kabul ettirmede aciz kaldıklarını ifade etmiştir (Sait,

¹ Bu konunun en geniş şekli, Hidrellez Bahar Şenlikleri Festivali kapsamında, Üsküp'te 09.05.1997'de yapılan Uluslararası 22. Türk Kültürü Sempozyumu'nda tarafımızdan "Gazeteci Burhan Sait'in Türkçe ve Türkçe Eğitim Hakkı İçin Kavgası" başlıklı bir bildiri olarak sunulmuştur. Bildiri metni için bk: (2017). 22. Uluslararası Türk Kültürü Sempozyum-Bildiriler Kitabı, Ankara: Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu Yayınları, 201-210; *Kurgan*, (39), Eylül-Ekim 2017, s. 80-84. Bu bildiriye Burhan Sait'in bu konudaki yazılarının künnyeleri verilmiştir. Burada sadece çıktığı süreli yayın sayı ve tarihini vermekle yetinmek durumunda-yız: *Tan*, (857), 01.03.1986; *Tan*, (927), 04.07.1987; *Tan*, (931), 01.08.1987; *Tan*, (933), 15.08.1987; *Tan*, (935), 29.08.1987; *Tan*, (936), 05.09.1987; *Tan*, (937), 12.09.1987; *Tan*, (938), 19.09.1987; *Tan*, (939) (*Boncuk Çocuk Eki*, (626), 26.09.1987; *Tan*, (940), 03.10.1987; *Tan*, (943), 24.10.1987; *Tan*, (1039), 26.08.1989; *Tan*, (1095) (*Yarın Aylık Gençlik Eki*, (8), 22.09.1990; *Tan*, (1107), 15.12.1990; *Tan*, (1109), 29.12.1990; *Tan*, (1130) (*Yarın Aylık Gençlik Eki*, (15), 25.05.1991; *Tan*, (1152), 26.10.1991; *Tan*, (1199), 19.09.1992; *Tan*, (1200), 26.09.1992; *Tan*, (1201), 10.10.1992; *Tan*, (1203), 24.10.1992; *Tan*, (1205), 07.11.1992; *Tan*, (1209), 05.12.1992; *Tan*, (1215), 16.01.1993; *Tan*, (1219), 13.02.1993; *Tan*, (1223), 13.03.1993; *Tan*, (1226), 06.04.1993; *Vardar*, (1), Haziran 1994; *Vardar*, (28), Eylül 1996.

1996a, s. 8-10).

Yeni bağımsız devletlerin kuruluşunda etnik topluluklar hemen faaliyete başlamalarına rağmen, Türkler bu konuda geç kalmıştır. Bunun Türk nüfusunun azlığından dolayı tereddütten, ne yapılacağına karar verememekten doğduğu sanılıyor. Burhan Sait, bölgede “Türk yoktur” tezine karşı, Türk bilim adamlarının da harekete geçip Osmanlılar öncesi ve sonrasında bölgedeki Türk varlığını yazmalarını, Türkiye’ye göçün gerçek sebebini de tespit etmelerini istemiştir (Sait, 1990a).

Yugoslavya’da devamlı Osmanlıların kötülükleri anlatılırken, Türk aydınları gereken cevabı vermemekte veya verememektedir. Hitler Almanya’sı, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya’da 1.700.000 kişinin ölümüne sebep olmasına rağmen bu kadar kötülenmemektedir (Sait, 1990e; 1999b). Türkler ise, 500 yıl bu toprakları daha iyi idare etmiştir. Bazı Arnavut ileri gelenleri ise, Makedonya ve Kosova’da Türk olmadığını, Türk denilenlerin Arnavut asıllı olup Osmanlılar tarafından zorla Müslüman-Türk yapıldıklarını iddia etmekteydi. Hatta aşırı Arnavutçuluk yapanların bazılarının, Atatürk’ü de Arnavut asıllı göstermeye çalıştıkları bilinmektedir. Burhan Sait, Kosova’da cami kürsüsünde bile Türk düşmanlığı yapıldığını belirtir. O, Türkleri aşağılayan, aleyhte ifadeleri olan Dr. Fadil Süleymani üzerine iki yazı yazmıştır (Sait, 1990e; 1999b).

Türkiye Cumhuriyeti’nin Balkanlardaki Türkler ve akraba topluluklarla ilgilenmesini Batılı basın, tarihi eskiye dayanan “Türkler Geliyor” saplantısıyla duyurmuştur. Bu da Balkanlardaki yönetimlerin kendilerinde yaşayan Türklere baskısını arttırmıştır. Burhan Sait, Avrupa’nın Makedonya’da Türk varlığını istemediğinin de farkındadır (Sait,1991c; Vardar,1996e, s. 3-4).

Bağımsız yeni devletlerin ortaya çıkışı sırasında Türklere baskılar devam etmiştir. Balkan Savaşı’ndan sonra birçok hakları ellerinden alınan Türkler, Tito zamanında devletin kontrolü ve garantisi altında olan Türkçe basın-yayın ve Türkçe eğitim konusunda nispeten rahatlasalar da, kollektif üretim yüzünden ellerindeki toprakları kaybetmiştir. Burhan Sait, yeni dönemde bu haklardan da korkmadan söz etmiştir (Sait, 1992c; 1993c).

Burhan Sait, Sırlara şirin görünmek için Türklerin Kosova’da huzur içinde olduklarını söyleyen Kosova Türk Demokratik Birliği Partisi başkanının istenmediğini dile getirmiş, yerine onun her zaman mücadelesini takdir ettiği başkan yardımcısı Erhan Köroğlu’nun seçilmesini uygun bulmuştur. Sadık Tanyol ise, etrafındaki küçük bir grupla Prizren’deki Türk Demokratik Partisi olarak faaliyetine devam etmiştir. Köroğlu, Burhan Sait’e verdiği mülâkatta, Türklerin durumdan hiç memnun olmadıklarını, haklı bir mücadeleye giriştiklerini; kendisinin ve eşi-

nin bu süreçte işlerinden olduklarını, Türkiye'de çalışan çocuklarının gönderdiği paralarla ayakta kaldıklarını; Kosova'da eşit haklı bir yönetim istediklerini, Prizren'deki Türk partisinin Arnavut partilerinin "borazan"lığını yaptıklarını anlatır. Köroğlu, uzayan iç savaşın daha çok Türklere zarar verdiğini de ekler (Sait, 1998b, 13-17). Makedonya'da ise, Devlet Bakanı Adnan Kâhil, *Vardar*'a verdiği demeçte "Türklerin sorunlarına çözüm aranacaktır" der (Sait, 1999a).

Baskılar devam ederken bölgedeki Türklerin ve hatta diğer Müslüman grupların da fırsatını bulunca Türkiye'ye göçüne uzun süre karşı çıkan Burhan Sait -kendisi de ailesiyle 2002'de Vardar'ı kapattıktan sonra göç ederek Türkiye vatanlaşığına geçmiştir-, Türk nüfusunun daha da azalacağını, geride kalanların Makedon ve Arnavutlar karşısında ezileceğinin, millî kimliğini kaybedeceğinin farkındadır. Bu konuda bir yazısında hissî olarak şunları dile getirmiştir:

"Gerçekten neden göç ediyoruz, göçe hazırlanıyoruz? Bıraktığımız kefeni ve kefensiz yatanlara yazık değil mi, bizlere ayıp değil mi? Bu diyarlar kimin, bizim de değil mi?"

Biliyorum göç edenler bu diyarları nedensiz terketmediler. Zorlandı, kimisi de burda gelecek yok dedi. Zorlananların, güçsüz olanların gitmeleri özürleniyorsa, 'burda gelecek yok' diyenler hem güçsüz hem de binlerce kefensiz ve kefenli yatanları düşünmeyenlerdir.

1992'de şehitler ve ölülerimiz uğruna bu diyarlarda kalabilmek için savaştım. İlk ve son hedefimiz bu olsun." (Sait, 1991b).

Vardar imzasıyla yazdığı bir yazıda da, iç savaş yaşanırken en büyük darbeyi yiyen Türklerin çaresiz kalarak Türkiye'ye göç ettiklerini belirten Burhan Sait, bu göç dramıyla ilgili olarak şunları belirtmiştir:

"Kosova Türklerinin göç nedeni de malum: Azınlığın ezilmişliğinden gelen her çeşit siyasi ve ekonomik baskı, asimile olmak endişesi, yalnızlık hissi ve geleceğe karamsar olmak.

Yüzbinlerce milyon dolar değerinde olan gayrimenkullerinin akıbeti Kosova Türkleri için şimdilik en büyük sorunu oluşturuyor.

Göç eden ve göç hazırlığı yapan Makedonya Türklerinin başlıca göç nedeni siyasi ve ekonomik gelecekte ümitsiz olmalarından kaynaklanıyor." (Sait, 1996b, 9)².

² Burhan Sait'in *Tan* gazetesinde, Kosova ve Makedonya Türklerinin durumu ve hakları üzerine 63, göç üzerine 10; *Vardar*'da, Türklerin durumu, kimlik problemi üzerine 140, Türk partileri ve seçimler üzerine 110, nüfus sayımı üzerine 8 yazısı bulunmaktadır.

Yücel Davası'ndaki korku ve hayal kırıklığı sonucu, iki devletin anlaşmasıyla Türkiye'ye göçten sonra Yugoslavya'da azınlık durumuna düşen Türklere Tito yönetimi tarafından Türkçe basın-yayın ve Türkçe eğitim hakkı verilmiştir. Bu yüzden Türkler, hakları devlet garantisi altında da olduğu için sosyalist rejime şükran borçludur. Bu yüzden Türklerin sosyalist dönemde açıkça etnik milliyetçilik yapması düşünülemezdi. Burhan Sait de, Tito'nun ölümü ve dağılma sürecine kadar etnik milliyetçiliklerin Yugoslavya'yı böleceğine haklı olarak inanmıştır. Bölünmenin Türklerin aleyhine sonuçlar vereceğinin de farkındadır. Bir yazısında, Yugoslavya Tarihçiler Kurultayı'na katılan üç bilim adamının görüşlerini ele alır. Bilim adamları milliyetçiliğin tarih bilimini küçük düşüreceğini belirtir (Sait, 1987). Burhan Sait, Kosova'da daha 1981'de Arnavutlar arasında başlayan "milliyetçilik-bölücülük" kıpırdanmasının, diğer ulus ve halkların milliyetçiliklerini de su yüzüne çıkardığına inanıyordu. Bunun eğitimde milliyetçiliğe karşı gelmekle önleneceğini düşünüyor ama gençler arasında bunun yayıldığını da görüyordu (Sait, 1989a; 1989b). Burhan Sait, 1990'lardan itibaren ise, her federal cumhuriyette, hâkim unsur etrafında etnik milliyetçiliğe dayanan yeni devletler oluştuğunda, Türklerin geleceği açısından gönlünde esasen var olan milliyetçilik-Türkçülüğe mecburî olarak dönmek zorundaydı. Burhan Sait'in bu noktada "Tito dosyası"nın açılmasına ve Türklere yapılan haksızlıkların meydana çıkarılması gerektiğine inandığı bilinmektedir. Bu çalışma da zaten daha çok onun bu son dönem çalışmalarını kapsamaktadır.

Yugoslavya Türklerinde millî kimlik ve Türklük meselesinde Yücel Teşkilatı en suurlu hareketi temsil eder. İkinci Dünya Savaşı içinde, işgalci Alman ve Bulgarlara karşı Tito Partizanları yanında yer alan Türkler, gelecekteki durumlarının daha iyi olması için daha 1941 yılında yarı gizli sayılabilecek Yücel Teşkilatı'nı oluşturmaya başlamıştır. Tito yönetimi kurulunca da silahlı eylem hariç, Üsküp ve diğer bazı yerlerde teşkilatlanma başlar. Fakat sosyalist yönetim, Türklerin bilhassa Doğu Makedonya'daki nüfus yoğunluğunu da tehlike olarak gördüğünden, Yücelcileri Türkiye'nin uzantısı sayarak 1947-1948'de uydurma bir dava ile yargılar; dört önde gelen lideri idam, birçok mensubu da çeşitli hapis cezalarına çarptırılır. Yücel Teşkilatı, Müslüman-Türk davasının sembolüydü. Türklerin yeni dönemde haklarının kazanılması, millî kimliklerinin korunup geliştirilmesi amacını gütmüştür. Yücel Davası, maalesef Türkleri korkutup Türkiye'ye göçe zorlamak için de kurgulanmıştır denilebilir. Yücel Teşkilatı, daima Türklüğü yaşatmak, millî benliği korumak ve geliştirmek yolundaki mücadelesiyle hatırlanmaktadır. Burhan Sait, Yücel üzerine iki yazı yazmıştır. Sosyalist idare dağılırken Belgrad TV'sinde, "Goli Otok" işkence kampında 56.000 kişinin işkence gördüğü, birçok kişinin öldüğü değerlendirildiğini belirten Burhan Sait, Yücel dosyasının da açılmasını ister; Yugoslavya'daki Türk halkını Türkiye lehine kıskırtıp isyan ettirmek suçlama-

sının dosya yayınlanınca gün ışığına çıkacağını da belirtir:

“Bunlar yanı sıra bugün, Üsküp'te y(Y)argıtayda bulunanlar ve duruşmayı tüm incelikleriyle bilenler yaşıyor. Elimizde canlı malzemelerin varolmasıyla 'Yücel'cilerin dosyasının açılması muhakkak ki kamuoyuna gerek zamanı gerekse de 'Yücel'cilerin kimler olduklarını gösterecektir. Bu dosyanın tarihe gömülmesi, tarih olarak kalması zamanın yüzkarasını oluşturacaktır. Çünkü 'Yücel'ciler Türkiye'yle birleşmek mi, yoksa başka bir şey için mi yargılandılar, bu henüz kesin bilinmemektedir... sözün kısası biz gençler bilmiyoruz.” (Sait, 1990c).

İkinci yazısında çağrısına İstanbul'da yaşayan Makedonya göçmeni yazar Suat Engüllü'nün cevap verdiğini, onun İstanbul'da yaşayan Yücelcilerin ağzından bilgiler topladığını, esas bilgiyi yazar Mustafa Karahasan'ın verebileceğini belirtir (Sait, 1990ı).

c. Burhan Sait'in Türklerin Makedonya ve Kosova'da Bütünleşme ve Partileşme Çalışmaları Üzerine Yazıları

Burhan Sait, 1980'de Tito'nun ölümünden Yugoslavya'nın dağılma işaretlerinin başladığı 1990'a kadar sosyalist yapının devamının azınlıkta kalan Türkler için daha iyi olduğunu haklı olarak savunmuş ama her federal cumhuriyette en büyük etnik grup ayrı bağımsız devlet olma yolunda başarı kazandıkça, o da Türklerin varlığını koruma ve devam ettirme mücadelesine atılmış; milliyetçi-Türkçü ve Atatürkçü tavrını ortaya koymuştur. Yeni devletlerde Türkler, sosyalist sistemdeki haklarından bile mahrum kalmaya başlamış ve azınlık durumuna düşürülmüştür. Burhan Sait, bu ortamda bütünleşme ve partileşme ile Türklerin haklarının yeni yönetimlere kabul ettirilmesi için uğraşmış, yazılar yazmış; babası İlyas Sait ve ağabeyi Orhan Sait'le birlikte her faaliyetin içinde yer almıştır. O günlerde Makedonya'da faal biri olan Nebi Aluş, ilk olarak Üsküp'te Yeni Yol Kültür Güzel Sanatlar Derneği yazıhanesinde Kâmuran Tahir'in başkanlığındaki toplantıda Mukbil Beyzat, Alaettin Tahir, Avni Abdullah, Avni Engüllü, Attila Klinçe, Tülay Tahir ile birlikte yer aldığı ve çeşitli görüşler ortaya konduğunu ifade eder. Bu konuda ilk resmî kuruluş toplantısının ise daha sonra Azınlık Halklar Tiyatrosu'nda yapıldığını; Türk Demokratik Birliği adıyla Türkleri temsil edecek teşkilatın burada kurularak ilk başkanlığa Mukbil Beyzat'ın seçildiğini dile getirir. Nebi Aluş aynı zamanda Kosova'dan toplantıya Burhan Sait ve babasının katıldığını ve hatta Burhan Sait'in heyecanlı bir selamlama konuşması yaptığını belirterek Sait'in 1993'te gelip yerleştiği Üsküp'te Türk Demokratik Partisi'nin faaliyeti içinde yer aldığını yazmıştır (Aluş, FGA 2020). Burhan Sait de bir yazısında, Üsküp'teki danışma toplantısına katıldığını, program ve tüzüğün kararlaştırıldığını, kuruluş meclisinin 01.07.1990'da yapılmasının kararlaştırıldığını, birliğin (birliklerin)

ileride partiye (partilere) dönüşmesi gerektiğini belirtir. Bütün Yugoslavya'daki Türkler için arzu ettiği tek bir TDB ise, bağımsız devletler ortaya çıktıkça imkânsızlaşır (Sait, 1990b).

Burhan Sait, TDB ile Türklerin bütünleşeceğine inanmak istese de, hayal kırıklığı yaşadığını *“Ne o, Yugoslavya Türkleri hâlâ mı birleşmedi? Birleştirici unsur olmayı amaç güden ve bunun için kurulan Türk Demokratik Birlikleri Yugoslavya Türklerini birleştiremedi mi? Azıcık özeleştirisel olalım. TDB’ler halkını hâlâ birleştiremedi. Aksine, her şeyden önce politikanın ağır bastığı bir dönemde eskiye nazar(an) Türk halkı belki de bir doz daha da parçalandı Türk halkı arasında beliren parçalanma, Türklerin de bir politik partiye sahip olmadıklarından kaynaklandığı görüşündeyiz.”* ifadesiyle göstermiştir. Bazı Türklerin, partileri olmadığı için başka halkların partilerine oy vereceklerini söylemesi ise onu üzmüştür. Bunu, -bir parti olarak seçime giremediklerinden olmalı- bazı TDB’lilerin de dile getirmesi daha kötü olmuştur. Ona göre bu sebeple resmen partileşme olmalıydı. Nabız yokladığı Türkler ona *“Bizim de partimiz olmalıdır. Seçimlere biz de katılmalıyız. Oyumuzu başka değişik partilere verecek yerde Türk partisine verelim. Milletvekili çıkarmasak da parçalanmayalım, beraberliğimizi sağlayalım.”* demiştir (Sait, 1990g).

Kosova’da merkezi Prizren’de olan TDB’nin Priştine Şubesi de açılır. Konuşmacılar, Yugoslavya’da Türklerin hakları ve eşit haklı yurttaşlığın korunması için mücadele etmek gerektiğini belirtirler. Hâlâ Yugoslavya’yı devam ettirme umudunun olduğu da vurgulanır. Toplantıya katılan Başkan Sadık Tanyol, Muhamet Ustaibo, Şakir Maksut, Burhan Sait, Enver Baki, Nevzat Hüdaverdi, Cemali Krüezi, Raif Virmişa birer konuşma yapmıştır. Bu toplantıda Burhan Sait’in yaptığı konuşmadan bir bölüm şu şekildedir:

“TDB’nin temel amacı Türkleri birleştirmektir sanımca. Maalesef TDB şimdiye kadar bunu yapamadı. Mamuşa’da şube kurulamadı, Prizren Şubesi’nin kurucular kurulu toplantısına 2-3 bin kişi katılacak yerde 100 kişi toplanamıyor. Bugün de bu toplantıya çok daha fazla Priştineli katılabilirdi. Düşünceme göre böyle bir gerçekle karşılaşmamız parti olmayışımızdan ve bize bu ya da şu parti en yakındır gibi yapılan değerlendirmelerden kaynaklanıyor. Zaman sanımca politik partiye dönüşmemizi gerektiriyor. Bize Türklere en yakın parti sadece ve sadece Türk partisidir.” (Sait, 1990i).

1992’de Kosova’da TDB Gilan Şube Başkanı olan babası İlyas Sait, bir toplantıda zayıflıkları, Türkçe eğitimi, Türklerin göçünü, bazı Arnavut yayın organlarında çıkan Türk halkının inkârına dair yazıları, Türk işçilerin işyerlerinden çıkarılması vb. konuları dile getirir; Kosova’da Türklere yapılan haksızlıkları Türkiye’de bazı

üst makamlara duyurduğunu belirtir. Bazı tartışmacılar, 1991 nüfus sayımının gerçeği yansıtmadığına, pasiflikten çıkılması gerektiğine değinir; diğer ulus ve halkların temsilcileriyle de görüşmeler yapılmasını tavsiye eder. Yugoslavya'nın dağılmakta olduğu ise konuşulmamıştır (Sait, 1992a).

Burhan Sait, 1998 şartlarında Makedonya'daki Türklerin tek siyasî temsilcisinin TDP olduğunu ama daha faal olunmasını, çalışmayan parti yöneticilerinin yerlerini çalışacaklara bırakmasını yazmıştır. Son seçimde Makedon partisi listesinden Türklerden sadece Kenan Hasip milletvekili seçilebilmiştir. TDP iki seçimde de Türklerin ancak 13-20 bin oyunu alabilmiştir. Halbuki Burhan Sait'e göre, resmî olmayan ama kendisinin inandığı rakamla Türklerin Makedonya'da nüfusu 150 bin civarındadır. Çıkan oy, Türklerin iradesini yansıtmamakta, parti ile kaynaşmanın olmadığını göstermektedir. Seçim sistemindeki barajın yüksekliği yüzünden TDP, tek başına seçime girmeye cesaret edememekteydi. Burhan Sait, aslında tek başına seçime girmesini arzuladığı ama şartlardan dolayı o sırada bunun mümkün olmayışı yüzünden TDP'nin, Türklerin oy potansiyelini iyi hesaplayıp Makedon partileriyle ona göre milletvekili pazarlığına girişmesi gerektiğini tavsiye etmiştir. İki milyonluk Makedonya'da nüfusun yüzde 75'i oy hakkına sahiptir. Ona göre, bu durumda Türklerin oy potansiyeli 112.000'dir. Resmî rakamlara itibar edildiğinde ise, 80.000 bin gösterilen Türklerin 60.000 oyu var demektir. Bu durumda bile TDP, Türklerin ancak üçte birinin oyunu almış oluyordu. Çok ince hesaplar yapıldığında, Türklerin meclise 5-6 milletvekili bile sokabileceklerine inanan Burhan Sait, TDP'den bunu yapmasını ister. Ne yazık ki, o günlerden bugüne üçe çıkan Türk partileri, Makedon partilerinin listeyi ince hesapla düzenlemeleri sonucu meclise ancak iki milletvekili sokabilmektedir. Bu hesapta ana dili Makedonca olan Türklerin de olduğunu unutmamak gerekir. Türk partileri, bölünmüşlüğü aşarak tek çatı kuruluşuyla ve ana dili Makedonca olan Türklerle, hâlâ Türkçe konuşup anlaşılan Romanları oylarına talip olduğunu inandırıp ona göre seçim çalışması yapsa ve her seçim bölgesinde tek başına seçime girse, Burhan Sait'in arzuladığı milletvekili sayısı belki çıkarılabilirdi. Burhan Sait, bu dertlere değindiği bir yazısının sonunu şöyle bağlıyor:

“Geçerli olan seçim sistemi ve saptanan seçim bölgelerine göre, TDP'nin 50-80 bin oyla da Meclise milletvekili sokması mümkün olmayabilir. Gelgelelim, akılcıca yapılan bir seçim stratejisi ve ortaklık senaryoları partinin pazarlık gücünü artırabilir, meclise 1 değil en azından 5-6 milletvekili götürebilir ve abartmadan mecliste grup kurabilir.

Alternatifi olmadığına göre TDP'nin bunu yapabilmesi mümkündür. Milli bir partinin sorumluluğu, güçlü bir kadro, iyi bir örgütlenme, daha şimdiden başlayacak bir medya kampanyası profesyonel bir yaklaşım ile TDP ve dolayısıyla

Türkler 98 milletvekili seçimlerinin “sürprizini” oluşturabilir. Türklerin siyasi sahne dışında kalmasını ve dışlanmasını istemiyorsa, kimileri için “sürpriz” görülen neticeler TDP’nin bu yılki hedefi ve gerçeği olmalıdır. Bir millet büyüklüğünü ancak imkansız görülenleri başarmakla ispatlayabilir.” (Sait, 1998a, 3-5)³.

Sonuç

Baskılar, katliamlar ve göçlerle 1950 sonlarında azınlık durumuna düşürülen Yugoslavya Türkleri, Tito zamanında kısmen Türkçe basın-yayın ve Türkçe eğitim hakkı kazanmıştır. Sosyalist-komünist devletler içinde en rahat Yugoslavya’da yaşayan Türklerin aydınlarından milliyetçiliği benimsemeleri ve milliyetçi eylemler içerisine girmeleri beklenemezdi. Bu bağlamda söz konusu kitlenin en temel milliyetçi refleksi Türklerin uğradığı haksızlıkları dile getirme yönünde olmuştur. Balkanlardaki aydın Türkler için en önemli konu, Türkçeyi, Türkçe eğitimi korumaya çalışmaktır. Yugoslavya’nın dağılmaya ve ayrı bağımsız devletlerin oluşmaya başladığı 1990’lı yıllarda ve sonrasında, Türklerin hakları bakımından Tito zamanının gerisine düşmüştür. Burhan Sait, bu ortamda çok sert bir mücadele vermiş; uygulanmayan ve kısıtlanan hakların kazanılması için devamlı çaba göstermiş, yazılarında bunları dile getirmiştir. O, bu konuda taviz vermeyen bir Türk aydınıdır. Burhan Sait, eleştiri oklarını daha çok görevlerini lâıykıyla yapmadıklarına inandığı Türk partileri ve derneklerinin yöneticilerine yöneltmiştir. Sonuç olarak onun en temel savı anayasalarda var olan hakların, Türkleri temsil edenlerin etkisizliği ve korkaklığı yüzünden uygulanamadığı görüşüne dayanmaktadır. Türkçe eğitim ve diğer hakların uygulanabilirliği noktasında başarılı bir örnek olarak Makedonya Jupa Belediyesi kayda değerdir.

Kaynakça

Not: Burhan Sait, yazılarını, Burhan Sait, B. Sait, B.S., Vardar, X imzalarıyla yayınlamıştır.

Abdullah, A. (2016). *Sohbet*. Üsküp.

Abdullah, A. (2020). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Whatsapp Mesajı*.

Aluş, N. (2020). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Whatsapp Dosyası*.

Arslan, İ. (2016). Burhan Sait’le İlgili Anılarım, Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Elektronik Posta*.

Baymak, E. (2004). Burhan Sait’in Ardından. Burhan Sait’i Yitirdik. *Bay*, (106), 21-22.

³ Burhan Sait’in Makedonya ve Kosova Türk partileri ve seçimlerle ilgili, Vardar’da kendi ve “Vardar” adıyla 110 kadar yazısı çıkmıştır.

- Beksaç, Z. (2020). Gazeteci, Şair, Yayıncı Burhan Sait'i Ölümünün 16. Yılında Saygıyla Anıyoruz. Şiirde yeni bir şey demenin peşindeydi. *Türkçem*, (233), 28.
- Bütüç, A. (2020). O, Kosovalı Türklerin ve Türkçenin Yılmaz Kahramanı ve Sesi idi. *Türkçem*, (235), 3.
- Çayırılı, N. (2020). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Elektronik Posta-Dosya*.
- Hüseyin, Z. (2020). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Elektronik Posta-Dosya*.
- İlyas, C. (2016). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Elektronik Posta-Dosya*.
- Köroğlu, E. (2020). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Elektronik Posta-Dosya*.
- Ömer, Ş. (2016). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Ses Kaydı*. Priştine.
- Ömer, Ş. (2020). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Elektronik Posta*.
- Önem, M. Y. (2021). Sesler Dergisinin İlk Sayısında Sosyalist Realizm. *Turkish Studies*, 16(1), 393-405.
- Sait, B. (1987). Milliyetçilik Tarih Bilimini Küçük Düşürür. *Tan*, (940).
- Sait, B. (1989a). Ve Yine Milliyetçilik... Milliyetçiliğe Eğitimde Karşı Gelmek. *Tan*, (1048).
- Sait, B. (1989b). Yine Milliyetçilik Ve... Yine Tedirginlik. *Tan*, (1049).
- Sait, B. (1990a). Açmasan Gözünü Açarlar Gözünü. *Tan*, (1081) (*Yarın Aylık Gençlik Eki*, S. 5).
- Sait, B. (1990b). Türkler Örgütleniyor... Türkler de Çoğulculuğa Katılıyor. *Tan*, (1083).
- Sait, B. (1990c). Yücel'cilerin Suçu Türkiye'yle Birleşmek miydi?. *Tan*, (1085) (*Yarın Aylık Gençlik Eki*, S. 6).
- Sait, B. (1990d). Türklerin Sayısı İki Yüz Milyon. *Tan*, (1091).
- Sait, B. (1990e). Türkleri Rahat Bıraksalar Olmaz mı?. *Tan*, (1095).
- Sait, B. (1990f). Bana Tuhaf Tuhaf Bakıyorlar. *Tan*, (1095) (*Yarın Aylık Gençlik Eki*, S. 8).
- Sait, B. (1990g). Ne Diye Türklerin de Partisi Olmasın. *Tan*, (1099).
- Sait, B. (1990h). Türkleri Kimse Korkutamaz. *Tan*, (1100).
- Sait, B. (1990i). Ve Yine Yücel. *Tan*, (1100).
- Sait, B. (1990j). TDB'nin Priştine Şubesi Kuruldu: Önemli Olan Türklerin Birleşmesi. *Tan*, (1100).

- Sait, B. (1991a). Biz. *Tan*, (1131).
- Sait, B. (1991b). Bu Diyarlar da Bizim. *Tan*, (1161/1162).
- Sait, B. (1991c). Türkler Yine Geliyor'un Arkası Ne?. *Tan*, (1156/1157).
- Sait, B. (1992a). Gilan TDB Şubesi Şubedeki Güncel Durumu Görüştü: TDB Gölgeden Çıkmalı. *Tan*, (1165).
- Sait, B. (1992b). Adriyatik'ten Çin Seddi'ne. *Tan*, (1170).
- Sait, B. (1992c). Türklerin Toprakları Geri Verilecek mi?. *Tan*, (1184).
- Sait, B. (1992d). Dersleri Boykot Eden Öğrenciler ve Ana-Babalar Kararlı. *Tan*, (1209).
- Sait, B. (1993a). Cuma'dan Cuma'ya Makedonya: Türk Birliğinin Sağlanmasını Engellenen Gelişmeler. *Tan*, (1214).
- Sait, B. (1993b). Kosova Sorunuyla Birlikte Kamuoyuna Yansıtılmayanlar. Türk Olmak Suç mu?. *Birlik*, (4334).
- Sait, B. (1993c). Cuma'dan Cuma'ya Makedonya: Türklere Baskılar Devam Ediyor. *Tan*, (1222).
- Sait, B. (1993d). Cuma'dan Cuma'ya Makedonya: Türkler Azınlık Değildir. *Tan*, (1232).
- Sait, B. (1995). Vardar'ın Konuğu Erhan Köroğlu Kosova Türk Demokratik Birliği Başkan Yardımcısı: 'Türkler Kimsenin Maşası Olamaz'. *Vardar*, (8), 13-15.
- Sait, B. (1996a). Makedonya Gerçeğinde Boğulan Türk Aydınları. *Vardar*, (23), 8-10.
- Sait, B. (1996b). Balkan Türklerinin Kanayan Yarası: Göç. *Vardar*, (24), 9.
- Sait, B. (1996c). Bilgisayar Değil Türkçe Eğitim İstiyoruz. *Vardar*, (27), 3-5.
- Sait, B. (1996d). Ölüm Orucu ve Şüpheli Pazarlık. *Vardar*, (28), 3-4.
- Sait, B. (1996e). Avrupa Makedonya'da Türk Varlığını İstemiyor!. *Vardar*, (20), 3-4
- Sait, B. (1998a). Türklerin Siyasi Ağırlığı. *Vardar*, (43), 3-5.
- Sait, B. (1998b). Kosova Türk Demokratik Birliği Başkanı Erhan Köroğlu: 'Türkler Haklarını Almak İçin Çaba Gösteren Taraftır'. *Vardar*, (44-47), 13-17.
- Sait, B. (1999a). Devlet Bakanı Adnan Kâhil'in 'Vardar'a Demeci: 'Türklerin sorunlarına çözüm aranacaktır'. *Vardar*, (55).
- Sait, B. (1999b). Fadil gibi "koyunların" çoktan çıkmıştır oyunları". *Vardar*, (55).

Sait, B. (1999c). Kosova'ya Dönüşün Hikâyesi ya da Kosova Türksüz mü Kalacak?
I. *Vardar*, (64).

Sait, B. (1999d). Kosova'ya Dönüşün Hikâyesi ya da Kosova Türksüz mü Kalacak?
II. *Vardar*, (65).

Sait, B. (1999e). Jupalılar Okul Bekliyor. *Vardar*, (76).

Sait, B. (1999f). Jupa'da Türkçe Okul Sevinci. *Vardar*, (83).

Saraç, E. (2016). Türk Millî Birlik Hareketi Başkanı Erdoğan Saraç'ın Burhan Sait'le
İlgili Tespitleri. *Mülakat*, Üsküp.

Sülçevsi, İ. (2020). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Elektronik Posta-Dosya*
25.05.2020.

Tahir, Ş. (2016). Faruk Gezgin Arşivine İletilen *Elektronik Posta-Dosya*.

Türksoylu, E. (2020). *Yugoslavya Türklüğünün Direniş Mücadelesi (1945-1948):
Yücel Teşkilatı*. Ankara: Astana.